

Protestantse
Kerk

Geloof·Hoop·Liefde

Kerk naar 2025: Een verkenning

Generale Synode april 2015
LWK 15-03

Inhoud

1	DEEL I: WAAROM KERK?	4
2	DEEL II: HET DNA VAN DE PROTESTANTSE KERK	5
2.1	De kerk tussen gisteren en morgen	5
2.2	Wat doen we in de kerk?	6
2.3	Vieringen	6
2.4	Wie hoort er bij een gemeente?	7
2.5	Bijzondere diensten: de ambten	7
2.6	Gemeenten met elkaar	8
2.7	Toezen	9
2.8	Oecumene	10
3	DEEL III: HOE NU VERDER?	11
4	DEEL IV: DE INRICHTING VAN DE KERK: DILEMMA'S EN KEUZES	14
4.1	ROND DE GEMEENTEN	14
4.2	ROND DE AMBTEN	14
4.3	ROND DE GEMEENTEN MET ELKAAR	15
4.4	ROND HET TOEZIEN	16

1 DEEL I: WAAROM KERK?

Back to basics

Ooit zag een filosoof een tijd aankomen die hij omschreef met de raadselachtige zin 'wij storten ons naar voren'. Het heeft er veel van dat die tijd nu is gekomen. Wij maken een vrije val naar voren want gisteren telt niet meer. En morgen? Morgen lokt en dreigt. Zij lokt met verdere digitale revoluties, nog grotere wonderen van automatisering en eindelijk vrede. Zij dreigt met chaos, geweld en natuurrampen. Morgen staat bol van de mogelijkheden en ziet er vaak zo leeg uit. Wij storten ons naar voren want gisteren is vervaagd en biedt geen houvast. We leven naar de dag van morgen in de hoop en het verlangen te landen in een paradijs maar bevreesd op harde rots kapot te slaan. En de ziel? De ziel lijkt afgeschaft en schreeuwt tegelijk om aandacht. De ziel ligt op apegapen, en tegelijk is er een markt vol aanbod voor.

In deze wereld is de kerk. Voor velen hoort die bij gisteren. 'Das war einmal.' Ze past niet meer bij vandaag. Ze is een vreemd element in een cultuur die bewegelijk is, springerig, innovatief, individualistisch, en die weinig op heeft met oude instituten, vaste verbanden en versleten zekerheden. De kerk is 'uit', ook als spiritualiteit 'in' is. Waarom leven willen blazen in een dood lichaam?

Waarom kerk? Waarom moet de kerk blijven? Dat is geen luxe-vraag. Het is een vraag aan de vanzelfsprekendheid voorbij. Maar juist daarom helpt deze vraag om bij de kern uit te komen. Om *back to basics* te gaan. Om zo de kerk weer opnieuw te ontdekken. Hier volgt een persoonlijk antwoord:

- De kerk moet blijven omdat er een verhaal verteld wordt dat wij nergens anders horen. Het is een verhaal dat evangelie wordt genoemd, goed nieuws. Het vertelt van God die me aantreft in mijn kracht en me zegen. Het vertelt ook van een God die mij vindt als ik verloren langs de weg ligt en die me oproept. Dat evangelie staat op naam van Jezus Christus. Er moet een plek zijn waar wij deze naam horen en waar deze naam ons leven stempelt.
- De kerk moet blijven omdat het een gemeenschap is van broeders en zusters. Geen mensen die elkaar uitgekozen hebben omdat ze elkaar altijd zo aardig vinden, maar mensen die elkaar aanvaarden in Jezus' naam. Alleen maar 'ieder voor zich' is armoedig. Alleen bij elkaar komen als 'gelijkgezinden' of vanwege een belang is beperkt. Van de eerste christenen werd gezegd: kijk hoe lief ze elkaar hebben. Er moet een plaats zijn om dat mee te maken en daaraan mee te doen.
- De kerk moet blijven omdat wij er zegen ontvangen, maar ook omdat wij er een 'zending' krijgen. Het valt niet mee om te begrijpen waar het om draait in de wereld en in de samenleving. Het antwoord op de vraag waar ik voor wil leven en waar ik me aan wil geven is vaak zoek. Wij hebben een plaats nodig waar we op onze benen worden gezet, waar ons richting wordt gewezen, waar duidelijk wordt waar we ons aan willen en moeten geven.

Wij storten ons naar voren. Waar dat ons brengen wil, is ongewis. Maar in die wereld is een kerk. Als een pleisterplaats voor de ziel. Als plaats van samenhang. Als een inspiratiebron om gemotiveerd in deze wereld te staan. De toekomst is ongewis, maar als in de wereld van morgen de kerk is, is er geen reden voor wanhoop. Het gaat er dan wel om de kerk steeds opnieuw te ontdekken. De kerk verdient het steeds weer onder het stof vandaan te komen en te glanzen. Als een plaats waar je graag bij hoort en waar je graag in meedoet.

2 DEEL II: HET DNA VAN DE PROTESTANTSE KERK

Kerk op weg naar 2025

We hoeven de kerk niet uit te vinden. Er is een kerk. Er is een Protestantse Kerk in Nederland. In 2004 ontstond onze kerk door een vereniging van drie kerken. De Protestantse Kerk is een belijdende kerk waarin de gereformeerde en de lutherse traditie samenkomen. De geschiedenis van deze kerken gaat ver terug in het verleden. Deze kerk is als een schip dat naar de toekomst vaart. Over welk schip gaat het? Wat is schip en wat is wellicht 'ballast'? En waar gaat het naartoe?

In het onderstaande wordt een poging gedaan het 'leven van de kerk' kort te omschrijven. *Dit is mijn kerk, de Protestantse Kerk*. Het is overigens niet alleen een beschrijving van 'hoe het zit'. Soms zit het niet zo. Deze weergave wil dan helpen in herinnering te brengen wat 'protestantse kerk' is. De lezer zal ook merken dat het niet alleen beschrijving is van vandaag en gisteren, maar dat ook *vooruitgekeken wordt naar morgen*. Daarmee wil het dienstbaar zijn aan 'kerk op weg naar 2025'. Beschouw het als een eenvoudige gids bij kerkzijn, dat kan helpen in de bezinning op hoe we kerk zijn, lokaal en met elkaar.

2.1 De kerk tussen gisteren en morgen

- De kerk in Nederland is ontstaan door de verkondiging van het evangelie. De apostolische zending bracht 'missionarissen' naar ons land en bracht hen in contact met bestaande gemeenschappen. Door de verkondiging ontstonden christelijke gemeenschappen. Denk aan het zendingswerk van Willibrord en Bonifatius. De protestantse gemeenten in ons land zijn de weerslag van de zending van hen en andere 'apostelen', priesters, reformatoren, predikanten, getuigen en martelaars. Er is allerwege *gevestigd* kerkelijk leven, op sommige plekken al eeuwenlang. Mensen horen bij een kerk door doop of door van jongs af aan mee te leven. Anderen voegen zich op latere leeftijd bij deze gemeenten. Voor een groot deel leven we in de kerk als erfgenamen. Daarom is de waarde van het 'traditionele' kerkelijke leven groot. Hier vindt voor velen de inwijding in het geloof plaats. Hier wordt kader gevormd en groeien mensen tot volwassen gelovigen.
- Tegelijkertijd is het zo dat het voor veel tijdgenoten niet gemakkelijk is zich bij bestaande gemeenschappen te voegen. Dat geldt vaak ook voor de eigen kinderen. Zij ervaren drempels waar ze niet zomaar overheen komen. Het is belangrijk dat de apostolische missie een vervolg krijgt zodat het evangelie nieuwe (doel)groepen bereikt. Doel is dat zo nieuwe vormen van kerkzijn ontstaan waar tijdgenoten zich thuis voelen. De kerk is bezig met vallen en opstaan ervaring op te doen met deze *fresh expressions of church*.
- Naast deze nieuwe vormen van kerkzijn is er ruimte voor huisgemeenten of kerk-kringen. Dat zijn samenkomsten van mensen die bijeen zijn in Christus' naam. Zo'n bijeenkomst kan lijken op een viering in de kerk op zondag maar kan ook een informeler karakter vertonen. Ook waar gevestigd kerkelijk leven wegvalt, blijft zo de presentie van Christus in een plaats levend.
- Naast plaatsen van samenkomen en vieren zal de kerk de vorm krijgen van leefgemeenschappen, van gelovigen die op verschillende wijzen dagelijks het leven met elkaar delen en zich eventueel houden aan regels die het samenzijn vorm geven.

2.2 Wat doen we in de kerk?

Het hart van de kerk klopt in de plaatselijke gemeente. Waar twee of drie samenkomen, is Christus in hun midden. Deze plaatselijke gemeente is niet een service-instituut waar professionals een publiek bedienen. Zo wordt het vaak wel gezien maar dat is een scheve voorstelling. *De kerk, dat zijn de gelovigen met elkaar.* De gelovigen zijn de leerlingen van Jezus. Zij zijn het levend lichaam, die leven door de Geest. Wat doen deze gelovigen? Wat zijn de meest kenmerkende uitingen van kerkzijn met elkaar? Zonder uitputtend te zijn volgen er hier vijf:

a. *Samenkomen*

Gelovigen hangen niet als los zand aan elkaar maar komen met regelmaat samen uit alle hoeken en gaten om een *zichtbare geloofsgemeenschap* te zijn. Dat kwam het mooiste uit toen Jezus met zijn leerlingen rond de tafel samenkwam in de nacht dat hij verraden werd. In navolging daarvan komen ook nu leerlingen van Jezus bij elkaar. Hoewel Jezus zelf niet zichtbaar is, is hij er wel. Wij horen zijn stem in de verkondiging van het Woord en wij worden verbonden met zijn lichaam en bloed door brood en wijn.

b. *Herder zijn*

Ooit vroeg Kaïn: ben ik de herder van mijn broer? In de kerk wordt op die vraag met ja geantwoord. We hebben de ander nodig als 'herder' om zelf de weg met God te gaan. En zij mogen voor anderen herder zijn. Dat heet pastoraat. Dat is dus niet voorbehouden aan ouderlingen die huisbezoeken afleggen. Pastoraat kan op veel manieren. Samenzijn is al een vorm van pastoraat. Verder gebeurt het in groepen en in persoonlijk contact, door bezoek thuis, op andere plaatsen of gewoon onderweg.

c. *Diaconaat*

Van de eerste christenen werd gezegd: kijk hoe lief zij elkaar hebben. Dat toonde zich in woord en daad. Dat is diaconaat. Ook hier geldt: diaconaat is niet iets dat uitbesteed wordt aan diakenen. Wij zijn diakenen (dienaars) voor elkaar. Dat is niet alleen iets voor de 'eigen kring, het straalt naar buiten. 'De armen zijn immers altijd bij u', en met armen ook eenzamen, werklozen, mensen in de schulden, gevangen en asielzoekers. De geloofwaardigheid van de kerk staat of valt met het hart dat christenen voor hen hebben.

d. *Getuigen*

Het hoort bij christenzijn dat je vrij durft te spreken over je geloof en Gods naam durft te belijden. God valt niet te bewijzen en geloof in God valt niet op te dringen, maar je bent wel vrij om getuige te zijn van de goedheid van God die voor jouzelf van levensbetekenis is. Het is tijd om elkaar aan te moedigen aan de verlegenheid voorbij te komen.

e. *Gezonden zijn*

Christenen komen niet alleen samen maar worden ook de wereld in gestuurd met een zegen en een zending. God is werkzaam in de wereld en daarom klopt er iets niet wanneer de kerk naar binnen is gekeerd. Gelovigen hebben wat in te brengen als het gaat om welzijn, vrede, recht in de samenleving en heelheid van de schepping, maar ze hebben net zo goed wat te ontvangen.

2.3 Vieringen

- De gemeente komt samen vooral voor 'vieringen', oftewel 'kerkdiensten'. Sommigen zien dat als de enige uitingsvorm van kerkzijn. Dat is onjuist. Er zijn vele vormen van samenkomst en veel plaatsen waar dat gebeurt. Toch hebben vieringen een bijzondere plaats. Ze vinden vaak plaats op zondag. Dat is de dag van de opstanding, en sinds het begin van de kerkgeschiede-

nis komen gelovigen dan samen. De meeste mensen gaan nog steeds op zondag naar de kerk. Vieringen kunnen al naar gelang tijd en omstandigheid ook op andere dagen.

- Vieren gebeurt volgens een 'liturgie', een 'orde van dienst'. Het verkeer tussen hemel en aarde is 'geregeld'. Daarbij zijn er 'traditionele' vormen van liturgie. Die geven herkenning. Het zijn sterke en vaste vormen die verder groeien in de geheimen van het geloof mogelijk maken.
- Er is in de kerk ook ruimte voor meer experimentele vormen van liturgie, waarin de aansluiting wordt gezocht bij hedendaags levensgevoel. Het experimentele kan zitten in de manier waarop gelovigen in de dienst participeren of juist meer 'als toeschouwers' aanwezig zijn, in muziek/zang en verbeelding, in de verhouding van woord en stilte, van expressiviteit en ingetogenheid. Deze vieringen kunnen in kleine kring plaatsvinden maar ook in grote groepen en het karakter hebben van een festival.

2.4 Wie hoort er bij een gemeente?

- Toen Jezus de discipelen de wereld in stuurde, heeft hij in zijn opdracht aan hen het 'maken tot mijn leerlingen' en de doop 'in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest' aan elkaar verbonden (Matt. 28:19). De doop is hét teken dat je opgenomen wordt onder de leerlingen van Jezus. Je *wordt* gedoopt. Het is een geschenk, een gave van God die je verbindt aan Christus en zijn lichaam, de kerk. Door je geloof te belijden zeg je 'ja' tegen deze gave en wil je steeds dieper verbonden worden met Christus. Dat doet wat met je leven en hoe je omgaat met bezit, genot, relaties, tijdsbesteding, ziekte en dood, leven en geboorte. Christenzijn is radicaal. Het vraagt om binding, ook met de kerk als geloofsgemeenschap.
- Tegelijk is er een trend in de tijd om je juist niet te binden, of om dit tijdelijk of gedeeltelijk te doen. Er zwermen mensen rond die iets met de kerk hebben maar niet of nog niet gedoopt willen worden en zich niet voor de volle honderd procent identificeren met de kerk. Het zijn vrienden, sympathisanten, bijwoners en mensen die aan een bepaalde activiteit van de kerk meedoen of daaraan bijdragen, en het daar (voorlopig) bij laten. De grenzen van de kerk zijn vloeïend. Het centrum van de kerk is de levende Heer die uitstraling heeft. Hoe en hoe ver die uitstraling gaat, hoeven we niet vast te leggen. De 'bijwoners' zijn niet minder dan de betrokken leden. Het is juist belangrijk de levensvragen van mensen die minder of niet vertrouwd zijn met kerkelijk leven serieus te nemen en daarop in te spelen.

2.5 Bijzondere diensten: de ambten

De kerk is vooral en als eerste een broeder- en zusterschap van gelovigen. Zo is het ook begonnen. De kerk is eerder een lekenbeweging dan een organisatie met professionals die een clientèle bedient. De kerk is van de Heer, en de kerk zijn de gelovigen zelf. Ieder krijgt de gaven van God die nodig zijn voor de opbouw van het lichaam van Christus. Dat wordt 'het ambt van alle gelovigen genoemd'. Dat is het basisambt en dat is er voor iedereen. Tegelijk zijn aan de kerk zijn van meet af door God 'ambten' geschenken. Dat zijn bijzondere diensten waar sommige gelovigen toe worden geroepen. Zij krijgen de handen opgelegd 'onder het aanroepen van de Geest'; zo wordt hen dit ambt toevertrouwd. In onze Protestantse Kerk wordt het ambt omschreven als 'dienst van het Woord'. Predikanten vervullen daarin een bijzondere rol.

a. Predikanten

Predikanten staan in de traditie van de apostelen die uitgezonden zijn om te getuigen van het evangelie van het koninkrijk van God midden in deze wereld. Predikanten 'zijn' niet van een gemeente, maar worden door een gemeente 'beroepen' (geroepen) en worden voor een tijd 'verbonden' aan een ge-

meente. Zij hebben de opdracht het Woord van God te vertolken voor mensen van nu. Als 'herders' helpen zij de mensen die aan hun zorgen zijn toevertrouwd de weg te gaan met God. Zelf geven ze het goede voorbeeld. Als 'leraars' wijden zij in de geloofstraditie in. Predikanten zijn 'vrijgesteld van werkzaamheden'. Dat betekent dat ze beschikbaar zijn voor God en zijn gemeente, en voor de tijdgenoten die op hun weg komen. Zij kennen de tijdgenoten ook buiten de kerk en kunnen een verband leggen tussen levensvragen van mensen en de christelijke traditie. Een volwassen gemeente stelt hen ook hier graag voor vrij.

Omdat de kerk ook geroepen is tot herderlijke zorg voor mensen die in bijzondere situaties verkeren, zijn er predikanten in bijzondere dienst die werkzaam zijn in het categoriale pastoraat. Zo verleent de kerk zending aan predikanten die werkzaam zijn in de gezondheidszorg, krijgsmacht en justitiële inrichtingen. De kerk stelt ook predikanten vrij om onder studenten, doven en schippers te werken.

b. Andere ambtsdragers

Behalve predikanten zijn er ook andere ambtsdragers in onze kerk. Deze ambten zijn meestal gebonden aan een lokale gemeenten. In de traditie van onze kerk kennen we ouderlingen; we spreken van een presbyteriale kerk. Dat gaat terug op de 'presbyters' of 'oudsten' (in ervaring) waar in het Nieuwe Testament over wordt gesproken. Vaak bewegen zij zich op het terrein van het pastoraat en gaan ze de gemeente voor in de herderlijke zorg. Ze kunnen echter ook hun speerpunt maken in missionair werk of werk onder jongeren. Naast de ouderlingen kennen we diakenen. Dat zijn presbyters die de gemeente voorgaan in de diaconale roeping. Zij herinneren de kerk aan de barmhartigheid waarmee Jezus de mensen aanzag en aan het brood dat hij deelde.

Kerkelijk werkers zijn ook ambtsdrager en werken binnen lokale geloofsgemeenschappen. Het zijn hoger opgeleiden die vooral werkzaam zijn op de gebieden van pastoraat, diaconaat en missionair werk. In sommige gevallen wordt hen in de plaatselijke situatie ook de volmacht van de bediening van het Woord (en sacrament) gegeven.

c. De kerkenraad

De kerkenraad geeft leiding aan het leven en werk van de plaatselijke gemeente. De ambtsdragers vormen met elkaar de kerkenraad. Dat doen ze onder andere door in vergadering bijeen te zijn en met elkaar te spreken. Je kunt een kerkenraad een bestuur noemen, maar het is geen regelclub. Beter is het om te spreken over 'geestelijk leidinggeven'. De kerkenraad ziet erop toe dat de gemeente *christelijk* blijft. Dat de gemeente verbonden blijft met de bron. Dat de gemeente een gemeenschap is van broeders en zusters voor en met elkaar. Dat ze zich door God laten zenden in de wereld. Het spreekt vanzelf dat ambtsdragers daarin de gemeente zelf voorgaan en het goede voorbeeld geven. Leidinggeven dient de eenheid van de gemeente. De gelovigen zijn als broeders en zusters 'één in Christus', maar die eenheid staat vaak onder spanning. Eigenbelang, groepsbelang en fundamentele meningsverschillen kunnen de eenheid onder druk zetten. Bij geestelijk leidinggeven hoort daarom ook het wijzen op de eenheid in Christus en daar als kerkenraad zelf ook uitdrukking aan geven. Bij dit leidinggeven hoort ook een goed beheer. Ook dat is een geestelijke zaak. Met elkaar brengen de leden van de gemeente de financiële gaven bij elkaar die nodig zijn voor de voortgang van de evangelieverkondiging en de opbouw van de gemeente. Dat is 'levend geld'. Daarnaast zijn er vaak bezittingen, zoals een kerkgebouw. Dit moet goed worden beheerd. Dat hoort bij ons kerkzijn. We kennen daarom de ouderling-kerkrentmeester.

2.6 Gemeenten met elkaar

a. Samenwerking

De basisvorm van de kerk is de plaatselijke gemeente met een eigen kerkenraad. De kerk kent protestantse gemeenten, hervormde gemeenten, gereformeerde kerken en evangelisch-lutherse gemeen-

ten. Tussen deze gemeenten kunnen allerlei vormen van samengaan en samenwerken worden aangegaan.

b. *Ontmoeting*

Lokale gemeenten leven niet los naast elkaar. Ze zijn met elkaar verbonden door het geloof in de ene Heer. Een geloofsgemeenschap is wel kerk *in* een plaats maar niet *van* een plaats. 'Dorpsisme' of een variant daarvan verliest het 'katholieke' (algemeen christelijke) karakter van de kerk uit het oog. Deze verbondenheid komt uit in de ontmoetingen tussen gemeenten. Het ligt voor de hand dat dit vooral in een regio gebeurt. Deze ontmoetingen zijn bedoeld voor onderlinge bemoediging en aansporing. Daarnaast is er plaats voor bezinning op kerkzijn nu. Goede ervaringen kunnen gedeeld worden en uitdagingen besproken. Dit alles kan alleen vruchtbaar zijn wanneer in deze ontmoetingen de hartslag van het geloof hoorbaar is en het geloofsgesprek wordt gevoerd.

c. *Visitatie: elkaar een zorg*

Een bijzondere vorm van ontmoeting is de visitatie: op bezoek gaan bij elkaar. De basis van visitatie is vriendschap. Vrienden bezoeken elkaar. Menen dat we geen bezoek nodig hebben komt erop neer dat we geen vrienden van elkaar willen zijn. We willen van elkaar horen en weten hoe we kerk van Jezus Christus zijn. De ogen van anderen helpen om de roeping kerk te zijn opnieuw ter harte te nemen. Zo'n bezoek is niet vrijblijvend een avondje met elkaar babbelen. Het staat onder het teken van het gehoor geven aan de roeping van de kerk. Daarom durven we het aan naar elkaar transparant te zijn. Daarom is er ook de roeping een spiegel voor te houden, een seismograaf te zijn die verborgen spanningen aan het licht brengt, en ter sprake te brengen wat als een taboe wordt verzwegen.

d. *Meerdere vergadering(en)*

De Protestantse Kerk is *presbyteriaal*. Dat wil zeggen dat ze gemeenten kent met een raad van 'presbyters', een kerkenraad. Ze is ook *synodaal*. Daarmee wordt uitgedrukt dat er een samenhang is tussen de gemeenten, dat er eenheid is als het gaat om geloof, belijden en kerkorde, en dat de gemeenten niet los naast elkaar leven. Naast de kerkenraadsvergadering is er dan ook de 'meerdere vergadering' (dat slaat op 'meer' dan de plaatselijke gemeente). In deze meerdere vergaderingen wordt niet gedaan aan belangenbehartiging van de lokale gemeente. Onder aanroeping van de Geest wordt gesproken en besloten wat het belang is van de kerk als geheel. Zo zijn we met elkaar kerk.

2.7 Toezien

a. *Interventie*

Het is onjuist idealistisch over een geloofsgemeenschap te spreken. Spanningen, onenigheid en conflicten zijn er altijd geweest en zijn er ook nu. De kwaliteit van de kerk is wel in het geding als het gaat om de wijze waarop met conflicten omgegaan wordt. Die conflicten kunnen spelen tussen kerkenraad en predikant, kerkenraadsleden onderling, kerkenraad en gemeente. Conflicten hebben vaak ook te maken met verschil van inzicht over het te voeren of gevoerde beleid. Omgaan met conflicten en spanningen vraagt om wijsheid, fijngevoeligheid en transparantie. Omdat conflicten die lang slepen veel negatieve energie geven, is het belangrijk dat er in de kerk duidelijke bevoegdheden zijn, zodat waar nodig tijdig beslissingen kunnen worden genomen.

b. *Opzicht en Rechtspraak*

De gemeente die samenkomt rond de tafel van de Heer is een gemeente die geroepen wordt een leven te leiden dat past bij het evangelie. In het bijzonder geldt dit voor ambtsdragers. Immers, de gemeente heeft hen een bijzonder ambt toevertrouwd. De kerk oordeelt over haar eigen leden en met name over ambtsdragers. Dat laatste gebeurt door onafhankelijke colleges.

Dit opzicht raakt ook aan de inhoud van het geloof en de weg van de kerk in het belijden van Gods naam. Predikanten zijn geroepen het geloof in die God te verkondigen waar de Schriften van getui-

gen, en te gaan in de weg van het belijden van de 'algemene, christelijke' (katholieke) kerk. De geloofwaardigheid van de kerk is immers verbonden met de trouw aan het evangelie. Daarnaast kent de kerk rechtspraak bij bezwaren en in geschillen. De gang naar de wereldlijke rechter past niet goed bij een geloofsgemeenschap.

2.8 Oecumene

De Protestantse Kerk is 'gestalte van de algemene (katholieke), christelijke kerk'. Deze algemene christelijke kerk vertoont een gebroken gestalte, wereldwijd en ook in ons land. Er is één Heer en één lichaam van Christus. De gebrokenheid is daarom niet iets waar in berust kan worden. Daarom wordt ernaar gestreefd landelijk en plaatselijk kerk te zijn met anderen. Te lang en te zeer hebben christelijke gemeente elkaar plaatselijk genegeerd, veracht of verketterd. Ontmoeting, het geloofsgesprek, het gezamenlijke getuigenis met andere kerken hoort helemaal bij plaatselijk kerkzijn. Samenwerking wordt gestimuleerd. Deze samenwerking kan plaatselijk leiden tot verregaande vormen van eenheid.

3 DEEL III: HOE NU VERDER?

In deel één is een poging gewaagd *back to basics* te gaan. Natuurlijk kan dit *back to basics* ook anders worden gezien of verwoord. Belangrijk is dat hier het gesprek over wordt gevoerd. Juist de vraag wat *back to basics* betekent kan veel enthousiasme en vreugde losmaken. Omdat kerkzijn in veel opzichten aan de vanzelfsprekendheid voorbij is, zal dit gesprek ook steeds weer gevoerd moeten worden, zowel in de plaatselijke gemeente als in de landelijke kerk. Daarin wordt iedereen uitgenodigd mee te spreken.

Deel twee stelt de focus op onze Protestantse Kerk. We beginnen niet bij nul. Er *is* een kerk, onze Protestantse Kerk. Het *back to basics* mag gestalte krijgen in deze kerk en krijgt dat ook. Deel twee is een gids voor met name de plaatselijke gemeenten. Het zijn de houtskoollijnen die in herinnering brengen hoe we kerk zijn. Ze kunnen helpen om het gesprek over kerkzijn verder te voeren. Gelukkig hoeven we de kerk niet opnieuw uit te vinden. Er is een kerk en het is een voorrecht erbij te horen. De kerk is niet van ons maar van God. We mogen geloven dat God trouw is aan de kerk. We mogen erop vertrouwen dat ook in onze tijd de Heer van de kerk zijn lichaam zal laten groeien.

Deel één en twee vragen wel om een vervolg. Hoe gaan we nu verder? Aan de hand van deze twee delen kan de vraag gesteld worden: wat zijn prioriteiten? Het spreekt vanzelf dat dit sterk afhankelijk is van de plaatselijke omstandigheid. Er is kerk in veelvoud, er is verschil tussen platteland en stad, tussen Groningen en Zuid-Holland, tussen de modaliteiten. Het gaat er dan ook niet om met één therapie te komen. Toch noemen we hier een aantal aangelegene zaken waarover breed doorgedacht moet worden en waar de kaarten op gezet dienen te worden. Zaken waar training, toerusting en coaching nodig zijn, en waarmee we werken aan nieuwe vitaliteit en nieuwe bezieling in het geloof dat kerkzijn toekomst heeft en dat er wegen van hoop zijn waarlangs onze voeten mogen gaan. Voor een deel kunnen we daarbij verwijzen naar de visienota's *Leren leven van de verwondering* en *De hartslag van het leven*.

Rond geloof en evangelie

- Omdat de inhoud vooropgaat, zal steeds opnieuw de vraag naar de inhoud moeten worden gesteld. Wat geloven we? Het gaat in de kerk om de verkondiging, en om aan eenzijdigheid en oppervlakkigheid te ontkomen heeft bezinning op de brandpunten in de verkondiging prioriteit. Wij leven door de bevrijdende kracht van het evangelie en zoeken daarom naar wegen om dat te ontdekken en met elkaar te delen.
- Hoe helpen we elkaar om gelovige te zijn in een post-christelijke context en oog en oor te hebben voor de vragen van onze tijdgenoten? We zullen een naar binnen gekeerde kerkelijkheid, die antwoorden geeft op vragen die niemand stelt en die geen antwoorden geeft op vragen die wel gesteld worden, moeten voorkomen.
- Hoe dragen we het geloof over aan elkaar en onze kinderen, en hoe wijden we hen in de wereld van de christelijke traditie in? Juist in de geloofsoverdracht is veelal sprake van een crisis, en daarom staan we voor de uitdaging hier op eigentijdse wijze inhoud aan te geven.

Rond de geloofsgemeenschap

- Hoe zijn we werkelijk een broeder- en zusterschap? Welke vormen kunnen daaraan dienstbaar zijn? De uitdaging is om in een netwerksamenleving een geloofsgemeenschap te zijn die tegelijk flexibel en herkenbaar is. Nieuwe vormen, zoals in deel II,1 genoemd, kunnen hieraan dienstbaar zijn.
- Wat is plaatselijk nodig om gemeente te zijn? Het is de kunst om een minimale structuur te vinden die nodig is om het evangelie te horen, te delen, een geloofsgemeenschap te zijn en getuigen te zijn van God in deze wereld. Wat kunnen we daarbij missen en wat willen we behouden of moeten we juist verwerven?
- Wat betekent het om geloofsgemeenschap te zijn in een plattelandssamenleving, in een sub-rurale omgeving en in de stad?

Rond de diaconale en maatschappelijke presentie

- Wat betekent kerkzijn voor de diaconale presentie? De Wmo biedt nieuwe mogelijkheden voor deze diaconale presentie. Welke vragen er ook bij de participatiesamenleving te stellen zijn, het is wel een uitnodiging om als kerk in de samenleving te staan.
- Hoe geven we vorm en inhoud aan onze presentie in onze 'wereld'? Te zeer dreigt het gevaar van binnenkerkelijkheid. De kerk is een 'politiek lichaam' (*De hartslag van het leven*) en is geroepen God te volgen in zijn toewending tot de wereld ('Zo lief had God de wereld, dat Hij zijn Zoon gegeven heeft'). Alleen zo kunnen we het zout van de wereld zijn.

Rond de oecumene

- Hoe bevorderen we de ontmoeting en het geloofsgesprek met broeders en zusters uit andere kerken, en wat is nodig om plaatselijk tot verdere samenwerking en eenheid te komen? Dit gesprek en deze samenwerking zijn niet alleen in lijn met het woord van Christus 'opdat zij allen één zijn', maar helpt ook de missionaire opdracht van de kerk te verlevendigen.
- Hoe krijgen de ontmoeting en samenwerking met zogenaamde migrantenkerken verder gestalte?

De kerk als organisatie

Kerk is inhoud. Dat geldt ook voor de kerk naar 2025. Kerk is vorm. Ook dat geldt voor de kerk naar 2025. Een onderdeel van deze vorm is de organisatie. De kerk is ook een instituut. Als Protestantse Kerk hebben we een weloverwogen kerkorde die helpt om plaatselijk en landelijk met elkaar kerk te zijn. Op de organisatie en de kerkorde zijn we zuinig. Tegelijk zullen we ook eerlijk naar die organisatie en orde moeten kijken. Er is een breed gedeeld besef dat de inrichting van de kerk eenvoudiger en flexibeler moet worden, om zo energie vrij te maken voor de basics van kerkzijn. Dat besef wordt mede ingegeven door het feit dat de huidige inrichting nu al op veel plaatsen een te grote druk geeft op mensen en middelen en dat verwacht wordt dat deze druk al-

leen maar groter wordt. Daarom volgt na deze drie delen een deel IV waarin expliciet naar de bestuursinrichting van onze kerk wordt gekeken.

De bezinning rond de vragen in dit deel III kan alleen met vrucht plaatsvinden in een koor van vele stemmen. We denken allereerst aan de leden van onze kerk, aan de predikanten en kerkenraden. We denken ook aan interne geledingen als

- de Generale Raad van Advies
- de Evangelisch-Lutherse synode
- de Raad van Advies voor het gereformeerd belijden
- de diverse werkgroepen in onze kerk.

Daarnaast denken we aan bondgenoten als:

- de Protestantse Theologische Universiteit en andere universiteiten en hogescholen en in zijn algemeenheid de theologiebeoefening
- de werkgemeenschappen van predikanten
- de oecumenische verbanden, nationaal en internationaal, met name de (Wereld)Raad van Kerken, het Nederlands Christelijk Forum en de Community of Protestant Churches in Europe
- de Vereniging voor Kerkrentmeestelijk Beheer
- de Federatie van Diaconieën
- diverse wetenschappelijke en meer populaire tijdschriften
- de open fora waar het maatschappelijk debat wordt gevoerd.

Alleen in samenspraak met deze instanties kunnen we als Generale Synode leidinggeven aan het leven en werken van de kerk.

4 DEEL IV: DE INRICHTING VAN DE KERK: DILEMMA'S EN KEUZES

Stellingen en scenario's

Kerk op weg naar 2025 is niet het leggen van een organisatorische puzzel. Het gaat om de inhoud: kerk als geloofsgemeenschap in Jezus' naam. De kerk is niet ons project; de kerk is van de Heer. De hoofdvraag is: hoe keren we steeds opnieuw terug naar de kern van geloof en kerk?

In het licht daarvan moeten we ook naar de organisatie van onze kerk kijken. Hoe kunnen we onze kerkelijke organisatie 'lichter' en flexibeler maken? Een lichtere structuur is geen doel in zichzelf. Het kan helpen om ons beter te concentreren op de kernelementen van ons kerkzijn. Tegelijk zijn er ook andere dringende redenen om een lichtere en flexibeler structuur na te streven. We noemen een aantal van die redenen, zoals deze eerder werden genoemd in de nota 'kerk naar 2025'.

- Kerkleden, vooral jongeren, identificeren zich minder of helemaal niet met een georganiseerd kerkgenootschap.
- Het aantal mensen dat beschikbaar is om de organisatie in stand te houden daalt, en grenzen komen nu al in zicht.
- De procedures van colleges missen soms legitimatie wegens tijdsduur, competentie en complexiteit.
- De institutionele vormen passen niet altijd bij de 'eisen van de tijd', waarin flexibiliteit en netwerk kernwoorden zijn.

Daarbij staat niet ter discussie dat onze kerk een presbyteriaal-synodaal karakter heeft. Dat geldt wel voor de wijze waarop dit vormgegeven wordt. Het is nu de tijd hier kritisch naar te kijken en keuzes te maken, hoe ingewikkeld dit ook is. Niets doen is echter geen optie: hiermee zouden we een aantal urgente problemen voor ons uitschuiven.

Zonder uitputtend te zijn, wordt een aantal uitdagingen in de organisatie van onze kerk benoemd. Om het gesprek over oplossingsrichtingen te stimuleren, worden stellingen of scenario's voorgelegd.

4.1 ROND DE GEMEENTEN

Onze Protestantse Kerk kent een netwerk van parochiale gemeenten dat heel Nederland 'afdekt'. Waar gemeenten niet langer zelfstandig bleven, werden ze samengevoegd met buurgemeenten. Hoe ver zijn bestaande gemeenten op te rekken?

Stelling 1: In sommige plaatsen zal de kerkelijke presentie verdergaan in de vorm van huisgemeenten of kringgemeenten onder ambtelijke verantwoordelijkheid van een buurgemeente. Onder bepaalde voorwaarden kunnen bestaande gemeenten worden opgeheven, zonder dat samenvoeging met andere gemeenten plaatsvindt.

4.2 ROND DE AMBTEN

a. Predikanten

Het is een zegen dat de kerk beschikt over vele predikanten. Ook in de toekomst zal er in onze kerk plaats zijn voor predikanten als geroepen dienaren van het Woord van God. Het beeld van het beroep van predikant zal in de toekomst bewegelijk zijn. Voortdurend zal door de beroepsgroep zelf en door anderen nagedacht moeten worden over het profiel van de predikant, de wijze waarop predikanten in onze kerk worden

ingezet, de opleiding van predikanten en de vormen van begeleiding. Eén van de vragen die opkomen is de wijze van verbintenis van de predikant aan de gemeente. Is een binding die in principe voor onbepaalde tijd is wel de meest geëigende? Daarbij moet ook gelet worden op krimpende financiële middelen en op de problematiek van vastgelopen relaties tussen predikanten en gemeente, met alle spanningen van dien.

Stelling 2: Binding in principe voor bepaalde tijd (met mogelijkheid een termijn te verlengen) is te prefereren boven de huidige voor onbepaalde tijd. Hierin komt de idee van de predikant die weet heeft van de onrust van de voeten van de apostelen beter uit. Bovendien kan dit een bijdrage bieden aan het bovengenoemde knelpunt. Uiteraard vraagt dit om zorgvuldige uitwerking, met inachtneming van een rechtspositie van de predikanten.

b. Andere ambtsdragers

De kerkorde kent bindende regels voor de verkiezingsprocedure van ambtsdragers. Deze regels knellen als het erom gaat voldoende ambtsdragers te krijgen en waar plaatselijke gemeenten niet- gedoopte maar wel meelevende leden wil laten meestemmen.

Stelling 3: De kerkenraad bepaalt, na overleg met de gemeente, wie van de gemeenteleden stemgerechtigd zijn en of alleen belijdende leden of ook doopleden verkiesbaar zijn.

Stelling 4: De bepalingen over de ambtstermijnen worden overgelaten aan de kerkenraad, na overleg met de gemeenteleden.

c. Kerkenraad

Elke gemeente heeft een kerkenraad. Ook hier is een knelpunt als het gaat om een voldoende bezetting van de kerkenraad. Daarbij is uitgangspunt dát er een kerkenraad is en dat daarin alle ambten aanwezig zijn. Een ander knelpunt is de vergaderdruk, waarbij niet altijd evident is waarom alle ambtsdragers q.q. deel van de kerkenraad moeten uitmaken.

Stelling 5: Het wordt aan de gemeente overgelaten of alle ambtsdragers deel uitmaken van de kerkenraad en hoe groot de kerkenraad is, met een minimum van vier.

d. Beheer

Het beheer van een gemeente hoort bij het bestuur. De wijze van beheer vraagt, gezien capaciteitsproblemen, om meer flexibiliteit

Stelling 6: In kleine gemeenten is het mogelijk om als kerkenraad, binnen algemene kaders, alle zaken te behartigen zonder hier aparte colleges voor in te richten. Wel blijven kerkrentmeesterlijke en diaconale zaken onderscheiden.

4.3 ROND DE GEMEENTEN MET ELKAAR

Samenwerking

Veel gemeenten kennen het model van gemeenten met wijkgemeenten. Dit model staat onder druk. Dit wordt vooral zichtbaar waar gemeenten moeten inkrimpen en het aantal wijkgemeenten en kerkgebouwen willen terugbrengen. De algemene kerkenraad moet hier de pijnlijke beslissingen nemen die vrijwel altijd worden aangevochten door wijkkerkenraden of gemeenteleden die het daarmee oneens zijn. Ook anderszins zijn er wijkgemeenten die meer zeggenschap willen over de besteding van de inkomsten vanuit hun wijkgemeente. Een ander probleem in de huidige verhouding is de verdubbeling in vergaderlast.

Stelling 7: Plaatselijk wordt óf gekozen voor een algemene kerkenraad die de beslissingsbevoegdheid heeft (waarbij de wijkgemeenten 'kerkenraadcommissies' zijn) óf voor wijkkerkenraden die bevoegd zijn, waarbij de algemene kerkenraad een platformfunctie heeft (N.B. In deze stelling wordt niet voor een van beide opties gekozen, wel wordt tussen beide opties gekozen.)

Visitatie

De wijze waarop de visitatie nu is georganiseerd – met periodieke en buitengewone visitatie en regionale en generale colleges – vraagt veel menskracht en tijd van visitatoren en kerkenraden, wat in beide gevallen tot problemen leidt. Ook zijn er vragen te stellen bij het nut en de effectiviteit van de huidige wijze van visitatie. Visitatie, zowel 'gewone' als buitengewone', is wezenlijk voor de kerk maar lijkt in de huidige opzet niet vol te houden. Voor bijzondere visitatie wordt verwezen naar de paragraaf 'conflicten'.

Stelling 8: De periodieke visitatie komt te vervallen: gemeenten bezoeken elkaar. In de kerkorde kunnen daar bepaalde kaders voor worden aangegeven.

Meerdere vergaderingen

Bij de classis moet onderscheid gemaakt worden tussen de plaats van ontmoeting en de bestuurlijke verantwoordelijkheid van en voor de gemeenten in een regio. De vraag kan worden gesteld of de classis in de afgelopen tien jaar aan de hooggespannen verwachtingen van de kerkorde heeft voldaan. Zo lijkt het kerkelijk gesprek tussen gemeenten over de grote vragen van het kerkzijn in deze tijd niet van de grond te zijn gekomen. Op de agenda van de kerkenraad is de classis vaak geen issue. Wel wordt bij problemen veel verwacht van het breed moderamen, en dat veronderstelt een krachtig en deskundig breed moderamen. Het is echter steeds moeilijker daarvoor mensen te vinden. Hier volgt een drietal scenario's

Scenario 1: De classes worden in de huidige vorm gehandhaafd, waarbij kritisch gekeken wordt naar de taken die bij het breed moderamen worden neergelegd.

Scenario 2: Er vindt een schaalvergroting plaats van de huidige klassicale vergadering tot grote classes dan wel 'regionale synode', bijvoorbeeld acht. Daarbij kunnen tal van als bureaucratisch ervaren taken worden geschrapt en kan concentratie op de dienstverlening, makelaarschap en probleemoplossing plaatsvinden. Er komt een regeling die de afvaardiging vaststelt naar deze classis, en van de classis naar de generale synode. De ontmoeting van gemeenten staat los van deze grote classes en wordt apart georganiseerd, waarbij ook mogelijkheden van samenwerking aan de orde komen. De (vrijgestelde) voorzitters van deze grote classes (die dus vanuit een ambtelijke vergadering hun werk doen) krijgen een belangrijke rol.

Scenario 3: De klassicale vergadering wordt helemaal afgeschaft. Ook nu blijven gemeenten elkaar ontmoeten (zie scenario 2). Voor de afvaardiging naar de generale synode moet een nieuwe procedure worden ontworpen. Ook nu geldt dat veel bestuurlijke taken voor het breed moderamen van de klassicale vergadering achterwege kunnen blijven. Gemeenten die advies of hulp nodig hebben kunnen rechtstreeks een beroep doen op de dienstenorganisatie. Functies als die van de voorzitters van de classes in scenario 2 kunnen nu vanuit de generale synode werken. Ook voor andere bevoegdheden is een ambtelijk mandaat noodzakelijk. Voor de kerkelijke rechtspraak en het toezien op beheerszaken kunnen door de synode generale colleges worden gevormd die in regionale teams of kamers werkzaam zijn. Dat geldt ook voor de visitatie.

4.4 ROND HET TOEZIEN

Conflicten

Een aangelegen punt is de vraag of de wijze waarop de behandeling van arbeidsconflicten tussen gemeenten (kerkenraden) en predikanten dient te geschieden. Nu is hierbij betrokkenheid vereist van het breed moderamen van de klassicale vergadering – professioneel bijgestaan door de regionaal adviseur klassicale vergaderingen (RACV) – , het regionale college voor de visitatoren en het generale college voor de ambtsontheffing. In de zijlijn zijn ook de colleges voor de behandeling van bezwaren en geschillen en die voor het opzicht regelmatig betrokken. Hierdoor duren procedures voor direct betrokkenen lang en ontbreekt het veelal aan transparantie. Daar komt bij dat bemensing van alle gremia problematisch wordt. Hier volgt eerst

een stelling en dan een drietal scenario's die parallel lopen aan scenario's rond de meerdere vergadering. Daarbij wordt er steeds vanuit gegaan dat *mediation* een geëigend middel is dat wordt aangewend, alvorens men de gang maakt naar de ambtelijke vergadering, de visitatie of de kerkelijke rechter.

Scenario 1 (huidige classis blijft behouden): Een bevoegd persoon (een ambtsdrager of kerkelijke functionaris met een ambtelijk of bestuurlijk afgedekt mandaat) neemt beslissingen, nadat collegiale verbanden als een breed moderamen of een college gehoord zijn.

Scenario 2 (grote classes/regionale synode): De voorzitter van het breed moderamen van de classicale vergadering krijgt bevoegdheid om besluiten te nemen, nadat de meningen binnen het breed moderamen gehoord zijn. Dit kan bijdragen aan een transparanter proces en kortere lijnen. Het ambtelijke gezag dat besluiten neemt over ambtsdragers en gemeenten krijgt dan voor de buitenwereld een duidelijk gezicht en adres. Deze voorzitters worden benoemd door de generale synode op voordracht van de classicale vergadering. Zij komen geregeld samen in een landelijk beraad van voorzitters van de classicale vergaderingen en de scriba van de generale synode. Open vraag hierbij is hoe de visitatie in dit plaatje past. De visitorator is iemand anders dan de voorzitter van de classis/regionale synode. Er zal verder nagedacht moeten worden over de afstemming van deze twee 'figuren'.

Scenario 3 (geen classes, wel generale synode): Uitgangspunt is ook hier dat er één regionale instantie komt die de conflicten behandelt en oplost. Er is een team van vrijgestelde 'ambtsdragers/bestuurders' die verbonden zijn aan de generale synode als ambtelijke vergadering, verdeeld over bijvoorbeeld acht regio's. Zij werken vergelijkbaar als in scenario 2. In dit scenario kan er ook voor worden gekozen bevoegdheid in deze neer te leggen bij de visitatie. De bevoegdheid voor conflictbehandeling kan dan neergelegd worden bij de regionale teams van visitoratoren. De voorzitters van de regionale teams worden benoemd en gefinancierd door de generale synode. Zij vormen samen het 'moderamen van het generale college voor de visitatie'. De besluiten van de voorzitter van de visitatie zijn *bindend* voor de betrokken partijen (met inachtneming van de eigen rol van het college voor de ambtsontheffing).

In alle scenario's is het mogelijk om bij complexe vraagstukken, waar het niet zozeer een conflict tussen predikant en kerkenraad betreft maar waar deze samenhangen met verschil van mening over beleid en beheer, een *commissie van bijzondere zorg* in te schakelen (vergelijkbaar met de commissie bijzondere zorg die actief was rond de kerkscheuring). Ook deze werkt met een mandaat.

Toezicht

In de huidige regelingen is sprake van een flinke administratieve last, waardoor het toezicht op de gemeenten 'dik' is ingevuld.

Stelling 10: Het toezicht beperkt zich tot het noodzakelijke. Approbatie voor een beroep is nodig. Hiervoor speelt een generaal college van beheer met regionale teams of kamers een rol (of een vergelijkbare organisatie). Zij adviseren op verzoek van de gemeenten. Verder zou deze bemoeienis kunnen worden beperkt tot die situaties waar bij gemeenten behoefte aan deze bemoeienis bestaat of wanneer gemeenten die willen samenwerken onderling niet tot overeenstemming kunnen komen.